

Motion till riksdagen 2007/08:N287

av **Kent Persson m.fl. (v)**

Statliga företag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en investerings- och riskkapitalfond etableras som kan ta risker och ekonomiskt ansvar för det långsiktiga samhällsbyggandet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att varje statligt ägt företag ska ha en av riksdagen fastställd ägarstrategi som anger motivet till att staten är ägare och som är vägledande för styrelser och bolagsstämmor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att riksdagen ska utse styrelser på förslag av regeringen och riksdagens ledamöter.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samhällsnyttan alltid ska stå i fokus för ägarstrategin och att de statliga företagens verksamhet kontinuerligt ska följas upp och utvärderas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att de statliga företagen bör verka inom ramen för de mål riksdag och regering satt upp för den regionala utvecklingen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att varje statligt bolag bör inrätta en avdelning för relationer till omvärlden där förankring i lokalsamhället är en viktig del.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om jämställdhetsplaner och statliga företag.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Vattenfall i ägardirektiven tydligt ska styras att öka sina investeringar i förnybar energi.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Vattenfalls internationella verksamhet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppgift att se över hur en del av Vattenfalls vinst ska reserveras för en fond.

Fel! Okänt namn på

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om departementstjänstemän och jävsituationen i statliga företagsstyrelser.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arvode och statliga företag.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avveckla alla former av rörlig ersättning till ledande befattningshavare i statliga företag.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fler kvinnor måste ges tillträde till ledande befattningar i statliga företag och på mer framskjutna poster.

Bakgrund

Vänsterpartiet menar att en viktig del i synen på att ”Hela Sverige ska leva” är att hela samhället, genom verk och företag, ansvarar för att infrastruktur finns, att nya framsteg, möjligheter och naturtillgångar tillvaratas. Statliga företag spelar en viktig samhällsekonomisk roll och skapar jobb i landets alla regioner. Vi tycker att det bra att företagen är lönsamma. Det ger miljarder till statskassan varje år. Det är ekonomiskt oförsvarligt att sälja lönsamma och väl fungerande statliga företag.

Idag äger svenska folket 55 företag eller koncerner med ca 183 000 anställda. Under 2006 omsatte de tillsammans 339 miljarder kronor och utdelningarna till statskassan uppgick till 37,1 miljarder kronor, en ökning med 40 procent jämfört med föregående år.

Statliga företag har historiskt spelat en viktig roll, som välståndsskapare och motor för utvecklingen av Sveriges näringsliv. Utan den aktiva samverkan mellan stat och näringsliv hade vi inte haft så många och så kunniga företag. För att säkra en fungerande konkurrens på olika marknader och klara långsiktiga uppgifter, som uppbyggnad av ett hållbart energisystem, minska utsläppen av växthusgaser och bygga en effektiv infrastruktur för IT, behöver vi fortsatt statliga företag och myndigheter, marknaden ensam klarar inte detta. För att kunna garantera bra sjukvård till alla och ge utbildning i världsklass till rimliga kostnader har vi inte råd att sälja ut svenska folkets gemensamma egendom.

Det statliga ägandet bör istället utvecklas för att vi medborgare som gemensamma ägare ska kunna se en effektiv och lönsam produktion av varor och tjänster. Det gemensamma ägandet ska fungera som verktyg och förebild för hela näringslivet. De statliga företagen ska bidra till innovationer, produktutveckling och en långsiktigt hållbar tillväxt. De statliga företagen ska gå i spetsen för både teknisk utveckling och arbetsplatsdemokrati och ligga i framkant när det gäller miljö, socialt ansvar, jämställdhet och för att motverka diskriminering.

Statens årliga satsningar på FoU är nästan 1 procent av BNP, 26,4 miljarder kronor år 2006. En del av dessa pengar går till att förbättra våra möjlig-

Fel! Okänt namn på

heter att ta hand om sjuka, vårda gamla, förbättra skolan m.m. Men betydande insatser görs för att tillvarata ny teknik för kommersialisering. För detta behövs företag, entreprenörer, innovatörer och inte minst riskkapital från privata fickor, banker, fonder och riskkapitalister. Att introducera produkter, tjänster och system med ny teknik är ofta dyrt. Det finns ingen marknad om man inte kan påvisa att produkten är värd sitt pris. Inom vissa områden, bl.a. energi- och miljöområdet, kan kostnaden för att testa system och bygga demonstrationsanläggningar vara mycket hög och innehålla både en teknisk och kommersiell risk, exempelvis ny vindkraftsteknik eller nästa generations biodrivmedel.

Behov av statligt riskkapital

Historiskt har staten varit en helt dominerande risktagare genom myndigheter och statliga företag i form av teknikutvecklare och kvalificerade beställare. De har därigenom medverkat till uppbyggnaden av dagens näringsliv. Vad vore Ericsson utan Televerket? Vad vore svensk försvarsindustri utan försvaret? Vad vore Sandvik, Atlas Copco och Nobel utan Vattenfall? Det är viktigt att Sverige, som ett litet land, även framledes kan vara med och utveckla ny teknik inom centrala tillväxtområden, inte minst inom energi- och miljöområdet. Tillgång på riskvilligt kapital är framförallt bekymmersamt inom dessa områden. Inte heller underlättas frågan av att näringsministern har hamnat på kollisionkurs med riskkapitalisterna i Sverige. Frågan är vem som ska stå för riskkapitalet. I väntan på det dammsugs Sverige på energi- och miljöteknikföretag av amerikanska riskkapitalister.

Mot denna bakgrund föreslår Vänsterpartiet att en statlig investeringsriskkapitalfond etableras, som kan ta risker och ekonomiskt ansvar för det långsiktiga samhällsbyggandet. Risker och långsiktigt ansvar som banker, riskkapitalister eller företag inte vill eller kan påta sig. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ägardirektiv

Vänsterpartiet anser att varje statligt ägt företag ska ha en av riksdagen fastställd ägarstrategi, som anger motivet till att staten är ägare och som är vägledande för styrelser och bolagsstämmor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Riksdagen ska utse styrelser på förslag av regeringen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Samhällsnyttan ska alltid stå i fokus för ägarstrategin samtidigt som företagen bedrivs ekonomiskt effektivt. I de fall viktiga samhällsintressen står i konflikt med vinstkrav ska målsättningen i ägarstrategin ses över. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Staten – och därmed de statliga företagen – har ett regionalpolitiskt ansvar att bidra till utveckling i hela landet. De statliga företagen bör verka inom ramen för de mål riksdagen och regeringen satt upp för den regionala utvecklingen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Varje statligt bolag bör inrätta en avdelning för relationer till omvärlden där förankring i lokalsamhället är en viktig del. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Alla statliga företag ska vara goda arbetsgivare. De ska vara föredömen när det gäller arbetsmiljö och inflytande för de anställda. Alla statliga företag ska aktivt och systematiskt arbeta mot diskriminering och för jämställdhet och etnisk mångfald. Det ska finnas jämställdhetsplaner av god kvalitet med tydliga målsättningar om att komma tillrätta med diskriminerande lönesättningar av kvinnors arbete och att nå jämn könsrepresentation på alla nivåer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vattenfall

Vänsterpartiet anser att de statliga bolagen ska gå i spetsen för en energiomställning. Vattenfall bör vara ledande både nationellt och internationellt när det gäller investeringar och utveckling av förnyelsebar energi. Trots att de nya ägardirektiven till Vattenfall som mottogs på bolagsstämman år 2005 var ett steg i rätt riktning anser vi att bolagets insatser för en energiomställning måste öka betydligt här hemma och i andra länder. Vattenfall behöver tydligare politiska riktlinjer i sin verksamhet.

Företaget gör i dag stora investeringar i brytning av brunkol samt i fossila kraftverk och kärnkraftverk. Vi anser att företaget i ägardirektiven tydligt ska styras att öka andelen investeringar i förnyelsebar energi. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vattenfalls internationella verksamhet ska dessutom drivas på ett ekologiskt, socialt och ansvarsfullt sätt i enlighet med gällande lagstiftning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vattenfall har de senaste åren gjort stora vinster som tillfaller statskassan. En stor del av denna vinst har möjliggjorts genom ökad miljöbelastning från fossila energikällor, kärnkraft och vattenkraft. För att ytterligare öka tempot i energiomställningen och klimatarbetet vill vi reservera en del av företagets kommande vinster för utveckling av förnyelsebara energikällor och energieffektivisering i en fond. Vår bedömning är att 10 procent utgör en lämplig nivå att tillföra fonden. Vi anser att en utredning om hur en del av Vattenfalls vinst ska reserveras för en fond för forskning, utveckling, investeringskapital och kommersialisering av energi- och miljöteknik ska genomföras. Detta bör riksdagen föreslå regeringen.

Tjänstemän på två stolar

En rad statliga tjänstemän tjänar hundratusentals kronor om året utöver sin vanliga lön genom att sitta i statens bolagsstyrelser. Dessa uppdrag är en del i deras ordinarie arbetsuppgifter och sker på arbetstid. Riksrevisionen har riktat hård kritik mot tjänstemännens dubbla roller och sidoinkomster och krävt att utnämningsprocessen görs om. Även statsministern, näringsministern och ett flertal andra inom Alliansen har före valet kritiserat detta förhållande.

Även Riksrevisionen har granskat detta förhållande, och risken för jäv och dubbla lojaliteter med det nuvarande systemet beskrivs enligt följande: I och med att bolaget lyder under aktiebolagslagens regelverk är bolagsförvaltaren i egenskap av styrelseledamot även syssloman enligt denna lag. Frågan kan uppstå hos vilken uppdragsgivare den primära lojaliteten ligger när departementets och bolagets intresse inte sammanfaller. Därmed skulle tvivel på opartiskhet kunna uppkomma. Bolagsförvaltaren får såväl styrelsearvode från bolaget som lön från Regeringskansliet. Arvodena varierar i dessa fall mellan 100 000 och 175 000 kronor per år.

Detta är en orimlig ordning där jävsituationen måste få avgörande inverkan på inriktningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Arvodet måste också ses över och jämföras med arbetstagarrepresentanternas arvoden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det är förvånande att regeringen inte redan vidtagit åtgärder för att stoppa detta förhållande. Än mer förvånande är att näringsministern dubblar styrelsearvodena i Vin&Sprit med motiveringen att den kommande utförsäljningen kräver extra arbete.

Ledande befattningshavare

Regeringen avser att under hösten 2007 besluta om nya riktlinjer för ersättning till ledande befattningshavare. I detta sammanhang finns anledning att avveckla alla former av rörlig ersättning som i ett flertal bolag manipulerats, exempelvis Carnegie, i syfte att öka ersättningsnivån. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utredningstjänsten i riksdagen har granskat den rörliga ersättningen i fem företag, Vattenfall AB, LKAB, Vin & Sprit AB, Vasakronan och Vasallen, med rörliga ersättningar till ledande befattningshavare år 2006 med hänsyn till könsfördelning. I de fem företagen erhöll sammanlagt 30 ledande befattningshavare rörlig ersättning år 2006. Av dessa var 6 (20 procent) kvinnor och 24 (80 procent) män. De kvinnliga cheferna fick i genomsnitt 122 tkr, medan de manliga cheferna mottog sammanlagt 13 557 tkr, eller i genomsnitt nästan fem gånger mer än sina kvinnliga kollegor. Vänsterpartiet anser att fler kvinnor måste ges tillträde till ledande befattningar i statliga företag och, som

Fel! Okänt namn på

siffrorna indikerar, på mer framskjutna poster. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2007

Kent Persson (v)

Ulla Andersson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Marie Engström (v)

Jacob Johnson (v)